

Джонатан Франзен „Свобода“

Новината за Уолтър Бърглънд не беше отразена в тукашните издания – той и Пати се бяха преместили във Вашингтон преди две години и вече не означаваха нищо за Сейнт Пол – но градското съсловие от Рамзи Хил не беше чак толкова вярно на местния патриотизъм, че да не чете „Ню Йорк Таймс“. Според дългата и доста неблагоприятна статия Уолтър се беше издънил страшно в столицата. На старите му съседни им беше трудно да свържат твърденията за него в „Таймс“ („надменен“, „високомерен“, „морално компрометиран“) с великодушния, усмихнат, червендалест служител на ЗМ, когото помнеха да върти педалите на колелото нагоре по „Съмит Авеню“ на път за метрото във февруарския сняг; виждаше им се странно, че Уолтър, който беше по-зелен и от „Грийнпийс“ и чиито корени бяха от село, се е забъркал в тайни сделки с минната индустрия и се е държал лошо с обикновените хора в провинцията. Но пък, от друга страна, открай време имаше нещо не съвсем наред с Бърглъндови.

Уолтър и Пати бяха младите първопреходници на Рамзи Хил – първите завършили колеж, купили къща на „Бериър Стрийт“, откак старият център на Сейнт Пол беше навлязъл в тежък период на упадък преди трийсет години. Взеха викторианската си къща почти без пари и през следващите десет години се претрепаха от ремонти. В началото някакъв упорит тип подпали вратата на гаража им и докато я сменят, на два пъти разбиваха колата им. Изгорели от слънцето рокери се събираха в празния двор, наливаха се с „Шлиц“, печаха наденици и форсираха двигателите в малките часове на нощта, докато Пати не излезеше по клин и извикаше: „Хей, пичове, що не вземете да...“. Пати не можеше да ги уплаши, разбира се, но в гимназията и колежа беше тренирала и притежаваше безстрашието на спортист. Нямаше как да не привлече вниманието на всички още от първия си ден в квартала. Висока, с вързана на опашка коса, абсурдно млада, тя лавираше с бебешката количка покрай ръждясали автомобили, счупени бирени бутилки и оповръщан ланшен сняг, а в провисналите мрежести джобове на количката като че ли се събираха всичките часове на натовареното ѝ ежедневие. Зад гърба ѝ бяха тежките – заради бебето – приготвления за тежка – заради бебето – сутрин; пред нея следобед с националното радио, готварската книга „Сребърно небе“, памперси, замазка на гипсокартон и боядисване с латекс; след това „Лека нощ, луна“ и накрая „Зинфъндел“. Пати вече беше изцяло това, в което тепърва щяха да се превърнат останалите от улицата.

В първите години, когато човек все още можеше да кара „Волво 240“, без да се притеснява какво ще кажат хората, общата задача в Рамзи Хил беше да се протокрият някои житейски умения, заради които – или, по-точно, за да ги забравят – родителите ти са избягали в предградията, като например как да накараш кварталните ченгета да си свършат работата, как да предпазиш колелото си от силно мотивиран крадец, дали е разумно да си правиш труда да вдигнеш някой пияница от шезлонга на моравата си, как да предразположиш уличните котки да използват нечий друг пясъчник за тоалетна, как да прецениш дали общинското училище е твърде скапано, или си заслужава да се мъчиш да го оправиш. Имаше и нови, съвременни въпроси, например за текстилните памперси: струват ли си усилието? Вярно ли е, че все още можеш да си поръчаш доставка на мляко в стъклени бутилки? Бойскаутската организация приемлива ли е от политическа гледна точка? Наистина ли е необходим булгурът? Къде се рециклират батериите? Как да отговориш, когато някоя бедна чернокожа жена те обвини, че съсипваш квартала ѝ? Вярно ли е, че порцелановите чинии на „Фиеста“ съдържат опасни количества олово?

Колко ситен всъщност трябва да е водният филтър в кухнята? Дали волвото ти понякога не успява да превключи на пета? Дали трябва да предложиш на просяците

храна, или по-добре направо да ги отпратиш? Възможно ли е да отгледаш самоуверени, щастливи и умни деца и да работиш на пълен работен ден? Допустимо ли е да смелиш кафето вечерта, или трябва да го направиш сутринта? Дали изобщо някой в цялата история на Сейнт Пол е останал доволен от майстор на покриви? А от добър механик, разбиращ от волво? Дали и твоето волво има проблема с преплетеното жило на ръчната спирачка? А онова копче на таблото, обозначено с непонятен символ, което издава толкова приятно шведско шракване, когато го натиснеш, но като че ли не прави нищо: за какво е то?

Пати Бърглънд беше източник на информация по всички въпроси, ведър преносител на социокултурен полен, приветлива пчеличка. Тя беше една от малкото стоящи си у дома майки в Рамзи Хил и беше известна с това, че не се хвали и не злослови по адрес на никого.

Обясняваше, че очаква в скоро време да бъде „обезглавена“ от някой от отварящите се нагоре прозорци, чиито механизми собственоръчно била сменила. Децата ѝ „сигурно“ щели да умрат от трихинелоза, тъй като била оставила свинското недопечено. Чудеше се на глас дали „пристрастеността“ ѝ към изпаренията на разреждателя за боя неса свързани с факта, че вече „изобщо“ не чете книги. Признаваше, че ѝ е „забранено“ да наторява цветята на Уолтър след „случилото се“ предишния път. Пренебрежителният ѝ тон не допаднаше на всички, някои долавяха в него известно снизхождение, сякаш преувеличавайки дребните си несполуки, Пати се опитваше да не засегне по-неуспелите домакини. Но за повечето хора скромността ѝ беше искрена или поне забавна, а и така или иначе, беше трудно да устоиш на жена, която децата ти харесват и която помни не само техните рождени дни, а и твоите, и се появява пред кухненската врата с чиния със сладки, картичка или момини сълзи в изящна ваза от антикварен магазин, която не бивало да ѝ връщаш.

Знаеше се, че Пати е израснала на изток, в покрайнините на Ню Йорк и е получила една от първите пълни стипендии за жени, за да играе баскетбол в Минесота, където във втората си година, според плакет на стената в кабинета на Уолтър у дома, е била избрана в резервите на най-добрия отбор на Америка. Една от странностите ѝ, предвид колко държеше на семейството, беше, че тя не поддържа видима връзка с роднините си. От години не беше излизала от Сейнт Пол и не се беше чуло някой от Изтока, дори и родителите ѝ, да е идвал на гости. Ако я попитаха направо за тях, Пати отговаряше, че те правят добрини за хората, баща ѝ бил адвокат в Уайт Плейнс, а майка ѝ се занимавала с политика, всъщност била в щатското събрание на Ню Йорк. След това кимаше многозначително: „Такива са те...“, и с това приключваше темата.

Истинско предизвикателство беше да накараш Пати да се съгласи, че някой е постъпил „лошо“. Когато ѝ казаха, че Сет и Мери Полсън организират голямо празненство за близнаците за Все светии и са поканили всички хлапета от улицата с изключение на Кони Монахан, Пати отвърна, че това е много „странно“. При следващата ѝ среща с Полсънови на улицата те ѝ обясниха, че *цяло лято* се били мъчили да накарат майката на Кони, Карол, да престане да хвърля фасове от прозореца на спалнята си в малкия надуваем басейн на близнаците. „Това наистина е странно – съгласи се Пати, поклащайки глава, – но вината не е на Кони, нали?“ Полсънови обаче не бяха готови да се задоволят със „странно“. Те искаха да чуят *социопатия, пасивна агресия, злоба*. Исаха Пати да избере някоя от тези думи и заедно с тях да ги отнесе към Карол Монахан, само че Пати не можеше да надхвърли „странно“ и съответно Полсънови отказаха да включат Кони в списъка с поканените за празника. Тази несправедливост разгневи Пати и в следобедна на Все светии тя заведе децата си, заедно с Кони и една приятелка от училище, във ферма за тикви, където се возиха в каруца, но най-тежките ѝ

думи, изречени на глас по адрес на Полсънови, бяха, че проявената от тях злост към едно седемгодишно дете е „много странна“.

Карол Монахан беше единствената друга майка на „Бериър Стрийт“, която беше пристигнала в квартала по времето на Пати.

Тя се беше озовала в Рамзи Хил в резултат на своего рода обменна програма между покровители: като секретарка на някаква голяма клечка в Хенъпин Каунти беше забременяла от шефа си и той я беше преместил от своя район. В края на седемдесетте вече нямаше толкова много учреждения в Близнаците, в които да оставиш майката на незаконното си дете на заплата в своето ведомство да се смята за съответстващо на доброто управление. Така Карол се присъедини към групата на разсеяните, постоянно излизаци в почивка служителки в общинския отдел за строителни разрешителни, а в същото време някой със също толкова здрави връзки в Сейнт Пол се прехвърли от другата страна на реката. Наемането на съседната на Бърглъндови къща на „Бериър Стрийт“ вероятно също беше част от договорката; иначе оставаше неясно защо Карол би се съгласила да живее в гето, каквото представляваше тогава Рамзи Хил. Веднъж седмично през лятото един младеж с вял поглед и в униформа на отдела за поддръжка на парковете се появяваше привечер в джип без обозначителни знаци и окосяваше моравата ѝ, а през зимата пак той идваше да разчисти снега от тротоара.

В края на осемдесетте Карол остана единственият редови пролетарий на улицата. Пушеше Parliaments, изрусяваше се, поддържаше маникюра си в ужасяващи хищни нокти, хранеше дъщеря си със замразени и консервирани храни и всеки четвъртък се прибираще у дома късно през нощта („Това е вечерта на мама“ – обясняваше тя, все едно всяка майка си имаше вечер за излизане), тихо влизаше в къщата на Бърглъндови с ключа, който ѝ бяха дали, и вземаше Кони от дивана, където Пати я беше сложила да спи. Пати с неумолимо великодушие предлагаше да гледа Кони, докато Карол е на работа, на пазар или навън в четвъртък вечерта, и Карол напълно зависеше от нея за честото безплатно бавене на детето. Навярно Пати не забелязваше, че в отплата на нейното великодушие Карол не обръща внимание на дъщеря ѝ Джесика и се умилква неприлично на сина ѝ Джоуи („Какво ще каже този хубавец за още една целувчица?“), както и че стои твърде близо до Уолтър на съседските събирания, нагласена с прозрачни блузи и обувки на високи токчета като сервитьорка, възхвалява майсторските умения на Уолтър по ремонта на къщата и избухва в писклив смях при всяка негова дума; така или иначе, в продължение на дълги години най-лошото, което можеше да се чуе от устата на Пати по адрес на Карол, бе, че на самотните майки им е много трудно и ако Карол понякога се държала странно, това било само опит да запази достойнството си.

Според Сет Полсън, който често споменаваше Пати и това изобщо не допаднаше на съпругата му, Бърглъндови бяха от онези гузни либерали, които са готови да простят всичко, така че в замяна другите да им простят за благополучието, а и освен това не притежават смелостта, изисквана от облагодетелстваното си положение.

Теорията му обаче си имаше и недостатък, а именно, че Бърглъндови не бяха чак толкова облагодетелствани; доколкото се знаеше, единственият им имот беше къщата, която бяха ремонтирали със собствените си ръце. Другият ѝ недостатък, изтъкваше Мери Полсън, беше, че Пати не беше кой знае колко напредничава жена и със сигурност не беше феминистка (стоеше си у дома с календара с рождените дни, печеше проклетите си сладки) и изглеждаше алергична към политиката. Ако някой споменеше за избори или пък даден кандидат, ясно се виждаше как тя напразно се опитва да запази обичайното си ведро настроение, става раздражителна, започва да кима прекомерно и да поддаква. Мери, която беше с десет години по-голяма от нея и това си ѝ личеше, в

колежа беше активна поддръжничка на „Студенти за демократично общество“ в Медисън, а сега беше здраво хлътнала по истерията по Beaujolais Nouveau.

Когато на едно вечерно парти Сет спомена Пати за трети или четвърти път, Мери поаленя като божоле и заяви, че в така нареченото „добросъседство“ на Пати Бърглънд няма никакво съзнание, солидарност, политическа същност, никаква значима структура, нито помен от истински дух на взаимопомощ, напротив, всичко се изчерпва с ретроградни глупости за живота на домакинята и честно казано, ако човек надникне под лъскавото лустро, може да открие нещо доста грубо, егоистично, амбициозно и рейгъновско у Пати; било очевидно, обяви Мери, че за нея имат значение единствено децата и къщата, а не съседите, не бедните, не отечеството или родителите, дори не и съпругът ѝ.

Пати, не можеше да се отрече, наистина беше страшно увлечена по сина си. Макар че на пръв поглед Джесика би трябвало да е повод за родителска гордост – обичаща книгите, отдадена на дивата природа, талантива флейтистка, решителна на футболното игрище, ценена като бавачка, не толкова красива, че това да я разглези, тя предизвикваше възхищение дори и у Мери Полсън, – Пати не спираше да говори за Джоуи. По своя си начин – с насмешка, доверително, самоиронично, тя изливаше тон след тон нецензурирани подробности за проблемите, които с Уолтър срещат с него. Повечето от историите ѝ идваха под формата на оплакване, но въпреки това никой не се съмняваше, че Пати обожава сина си. Приличаше на жена, жалваща се от страхотното си заваяно гадже. Едва ли не се гордееше, четой стъпка сърцето ѝ: сякаш готовността ѝ да бъде тъпкана беше най-важното, може би единственото, което искаше да сподели със света.

– Такова лайненце! – заяви тя през дългата зима на войната за часа на гасене на лампите, когато Джоуи отстояваше правото си да си ляга заедно с Пати и Уолтър.

– Сърди ли се? Или плаче? – попитаха другите майки.

– Шегувате ли се? – възкликна Пати. – Де да плачеше! Плаченето би било нещо нормално, а и все някога щеше да спре.

– А какво прави?

– Оспорва основанията на авторитета ни. Казваме му да загаси и да заспива, а той отговаря, че ще си легне, когато и ние си легнем, тъй като бил същият като нас. Като часовник е, честна дума, сякаш само си лежи и гледа будилника, и през петнайсет минути се обажда: „Буден съм! Буден съм!“. Подигравателно, саркастично, адски странно! Моля Уолтър да не се поддава на провокацията, но не, пак е минало полунощ и той е в тъмното в стаята на Джоуи, и за пореден път се карат за разликата между възрастни и деца, докато накрая аз се предам и си легна, и едва дете не започвам да стена: „Моля ви, спрете, моля ви!“.

Тази история изобщо не се стори забавна на Мери Полсън. Късно вечерта, докато подреждаше в миялната чинии от партито, тя подхвърли на Сет, че не било чудно, че Джоуи не разбира разликата между възрастни и деца – майка му явно също не била наясно към коя от двете категории принадлежи. Било ли му направило впечатление, как в разказите на Пати дисциплината винаги се налага от Уолтър, все едно тя е само страничен свидетел, чието единствено задължение е да бъде мил?

– Интересно ми е дали тя наистина обича Уолтър, или не – измърмори със спотаена надежда Сет, отваряйки последна бутилка. – Имам предвид дали той я привлича физически.

– Подтекстът винаги е: „Синът ми е изключителен!“ – продължи Мери. – Само се оплаква колко дълго задържал вниманието си.

– Е, ако трябва да бъдем честни, това го каза в контекста на неговата упоритост. Безкрайното му търпение, с което се опълчва на властта на Уолтър.

– Всяка дума, която изрече за него, е прикрита хвалба.
– А ти никога ли не се хвалиш? – подкачи я Сет.
– Е – сви рамене Мери. – Аз поне си давам сметка как звучи в ушите на околните. А и моето самочувствие не се крепи единствено на това, колко са изключителни децата ни.
– Ти си съвършената майка – подкачи я пак Сет.
– Не, това е ролята на Пати – отвърна тя и прие да напълни отново чашата ѝ с вино. – Аз просто съм много добра.

На Джоуи всичко се удавало, оплакваше се Пати, твърде лесно.

Той беше русокос, красив и като че ли по рождение знаеше отговорите на училищните тестове, сякаш подредбата на вариантите А, Б, В и Г бяха кодирани в неговото ДНК. Държеше се плашещо спокойно с пет пъти по-възрастните съседи. Когато от училище или от скаутската организация го принуждаваха да обикаля от врата на врата със сладкиши или лотарийни билети за набиране на средства за някакво мероприятие, той открито си признаваше, че това е просто „номер“.

Владееше до съвършенство умението да се усмихва с изключително дразнеща, надменна усмивка, когато се изправеше пред момчета с играчки, които Пати и Уолтър отказваха да му купят. За да заличат усмивката му, приятелите му се надпреварваха да споделят с него всичко и така Джоуи стана ненадминат във видеоигрите, макар че родителите му не ги одобряваха, и се обогати с енциклопедични познания в рапа, от който Пати и Уолтър се стремяха да предпазят невръстните му уши. Беше на не повече от единайсет или дванайсет, когато на масата за вечеря, според Пати, без да иска или пък нарочно, се беше обърнал към баща си с „бате“.

– Това направо вбеси Уолтър! – уведоми тя другите майки.

– Сега всички момчета си говорят така – отвърнаха те. – Идва от рапа.

– Така каза и Джоуи – рече Пати. – Било съвсем нормално обръщение, не било неприлична дума. Уолтър, разбира се, беше на друго мнение. Идеше ми да му кажа: „Уолтър, Уолтър, не му се връзвай, безсмислено е да спориш“, но не, той се впусна да обяснява, че макар „момче“ също да не е неприлична дума, не можеш да я използваш за възрастен мъж, особено за чернокож, само че целият проблем с Джоуи е в това, че той отказва да приеме разликата между деца и възрастни, накрая Уолтър отсече, че ще го остави без десерт, а Джоуи отговори, че изобщо не иска десерт, защото всъщност не обичал сладко; наум се молах: „Уолтър, Уолтър, не му се връзвай“, но вече нищо не можеше да го спре, трябваше да докаже, че всъщност Джоуи обича сладко. Джоуи обаче отказа да приеме доказателствата му.

Лъже като дърт циганин, разбира се, но заяви, че си вземал допълнително десерт само защото така правели всички, а не защото десертът му харесвал, и горкият Уолтър, който не може да търпи да го лъжат в очите, попита: „Добре, щом не обичаш сладко, какво ще кажеш да минеш цял месец без десерт?“, пък аз си помислих: „О, Уолтър, Уолтър, от това нищо хубаво няма да излезе“, а Джоуи отговори: „Мога да изкарам и година без десерт, никога повече няма да хапна десерт, освен за да не обидя някого, когато съм на гости“, а това, колкото и да е странно, е съвсем реална заплаха, той е такъв инат, че спокойно може да го направи. Аз им викам: „Стига, момчета, десертът е важна част от хранителния режим, да не прекаляваме“, което пък веднагаподдронва авторитета на Уолтър и тъй като целият спор всъщност е именно за авторитета му, за нула време разруших всичко, което той беше успял да постигне.

Друг, който обичаше Джоуи извънмерно, беше дъщерята на Карол Монахан, Кони. Тя беше сериозно и мълчаливо момиче с притеснителния навик да среща погледа ти, без да мига, все едно нямате нищо общо. Кони беше постоянно следобедно присъствие в кухнята на Пати, мъчеше се да оформи идеално топче от тестото за сладки, като толкова се стараше, че маслото се разтапяше и тестото заблестяваше зловещо. Пати

правеше по единайсет топчета за всяко едно от нейните и когато извадеха тавата от фурната, винаги я молеше за позволение да изяде „най-хубавата“ (по-малка, сплескана и по-твърда) курабийка.

Джесика, която беше с една година по-голяма от Кони, като че ли с радост отстъпваше кухнята на съседското момиче, тъй като предпочиташе да чете или да си играе с терариума. Кони не представляваше никаква заплаха за свършена личност като Джесика. Самата Кони беше далече от съвършенството, беше само дълбочина, без ширина. Когато оцветяваше книжки с картинки, запълваше само едно-две места с флумастера, оставяше останалото празно и не обръщаше внимание на ведрите опити на Пати да я накара да пробва някой друг цвят.

Още от самото начало настойчивият прицел на Кони върху Джоуи беше очевиден за всички майки в квартала, освен като че ли за Пати, може би защото самата Пати беше толкова фокусирана върху сина си. В парка Линуд, където Пати понякога организираше спортни празници за децата, Кони седеше самичка на тревата и сплиташе венчета от детелини, като оставяше минутите да се процеждат покрай нея, докато не дойдеше ред на Джоуи да хване бухалката или пък футболната топка, и това веднага пробуждаше интереса ѝ. Тя беше като въображаем приятел, само че видим. Благодарение на преждевременно развитото си самочувствие Джоуи рядко намираше за необходимо да се държи зле с нея пред приятелите си, а и Кони, когато станеше ясно, че момчетата излизат по момчешки, много добре знаеше, че трябва да остане вкъщи или да си тръгне без упреци или увещания. Утрешният ден винаги щеше да бъде за нея. Освен това дълго време разполагаше и с Пати, коленичила сред зеленчуците или качена на стълба по опръскана с боя бархетна риза, заета със сизифовския труд по пребоядисването на къщата. Щом Кони не можеше да бъде с Джоуи, можеше да му е полезна, като прави компания на майка му, докато него го няма.

– Какво е положението с домашните? – питаше Пати от стълбата. – Имаш ли нужда от помощ?

– Мама ще ми помогне, като се прибере.

– Тя ще е уморена, а и ще е късно. Може да я изненадаш и да си готова за утре. Искаш ли?